

*Олександр Олександрович Скрипнюк,
старший науковий співробітник
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший дослідник
ORCID: 0000-0001-5620-7762*

АВТОРИТАРНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ У ДЕРЖАВАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР

Постановка проблеми. Половина держав колишнього СРСР стали диктатурами: 7 з 15 рухаються недемократичною траєкторією, що вказує на неперервність недемократичних традицій. Центральна Азія є одним з найбільш авторитарних регіонів у світі, лише пострадянська її частина включає 5 автократій (Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Туркменістан та Таджикистан), які є стабільними й не демонструють виразних ознак до трансформації. Незважаючи на те, що вся Центральна Азія є автократичною, за твердженням М. Кіма, «із тотальним дрейфом у корумпований монархізм», лише в Киргизстані транзит влади відбувається шляхом виборів [1].

Серед спільних ознак недемократичності держав цього регіону називають: численні силові придушення мітингів і протестів населення (протест проти низьких зарплат у м. Жанаозен, 2011, Казахстан, 15 осіб загинуло; протест проти затримання підприємців у м. Андіжан, 2005, Узбекистан, 187 осіб загинуло, відсутність дієвої опозиції та вільних виборів, відсутність та/або непрозорість транзиту влади). Відтак єдиною державою Центральної Азії, у якій відбувається ротація влади, можна вважати Киргизстан, де президент А. Акаєв втратив владу, яку утримував з 1990 року, унаслідок демократичних протестів – «тюльпанової революції». До демократичної революції в Киргизстані привели парламентські вибори, які супроводжувалися безліччю порушень. За підтримки протестувальників опозиція захопила адміністративні будівлі столиці м. Бішкек та м. Ош та домоглася відставки диктатора, який утік до РФ. Але трансформувати політичний режим до рівня демократії цій центральноазійській пострадянській державі все ж не вдалося. Враховуючи це, метою дослідження є простежити насамперед конституційно-правові чинники домінування авторитарного політичного режиму в державах Центральної Азії.

Аналіз останніх досліджень. Трансформації пострадянських політичних режимів, конституційно-правовий вимір автократій Центральної Азії стали предметом досліджень таких учених, як А. Барро, П. Блекмон, А. Жусупова, С. Їлмаз, А. Кім, П. Коваль, С. Корнелл, Дж. Крічлоу, Т. Ляшенко, М. Мішра, Ш. Ріаханов, Ф. Стар, Б. Юнісбай, А. Юнісбай.

Виклад основного матеріалу. Низка чинників пояснює, чому у пострадянській Центральній Азії авторитарний режим закріпився експліцитно та міцно. Це, по-перше, поширене традиційне сімейно-кланове правління та непотизм, які руйнують інституційні основи держави, завдаючи шкоди державному управлінню та економіці [2]. Ці явища не вдалося викоринити навіть Москві під час радянської колонізації регіону. У Конституції Казахстану виявлено пряму заборону непотизму (згідно з п. 4 ст. 43 близькі родичі президента не мають права обіймати посади політичних державних службовців, керівників суб'єктів квазидержавного сектору), яка не виконується, тобто юридична конституція держави не збігається із фактичною, отже, є фіктивною. Професіоналізм підмінюється особистою відданістю й кровним спорідненням, що продиктоване страхом змов проти диктатора та довірою вузькому колу. За владу ведуть боротьбу різні центри впливу – клани, які зосередили в своїх руках ресурси та фінанси, лобіюють своїх представників на ключові посади. Демократичний політичний режим є головною загрозою впливу сімейних кланів у центрально-

азійських державах, тому вони всіляко перешкоджають запровадженню прозорих демократичних інклюзивних інститутів.

По-друге, це постколоніальний статус центральноазійських країн, у яких російська експансія не припиняється попри розпад СРСР, хоча й видозмінилася і набула форм неокolonіалізму. Російська Федерація намагається зберегти контроль над пострадянськими республіками за допомогою різних (політичних, економічних, інформаційних) засобів впливу, нав'язуючи їм нерівноправні відносини та зручну, підконтрольну проросійську еліту [3].

По-третє, автократичний вплив Росії як колишньої метрополії врівноважується потужнішим впливом Китаю, який нав'язує свою політико-правову модель через участь у економічній ініціативі «Один пояс – один шлях» багатьом державам, реалізуючи власний вплив. Після вторгнення Росії до України Пекін створив окремий формат (C+C5 – China & Central Asia) співпраці з країнами Центральної Азії без участі Росії. На тлі деградації Росії як центру автократії, яка зв'язана війною проти України та міжнародними санкціями, центральноазійські держави все більше зближуються з Китаєм, що виступає гарантом збереження їхніх авторитарних політичних режимів. Владні еліти стають залежними від фінансової підтримки Китаю, який інвестує в сировинні та інфраструктурні проекти, сприяючи економічному зростанню регіону та посиленню зв'язків з Пекіном. Однак китайські інвестиції та масштабні проекти не сприяють демократизації, оскільки не підвищують рівень життя населення, натомість збагачують владні еліти та посилюють їх зорієнтованість на Китай. Авторитарна влада центральноазійських республік розраховує на підтримку з боку недемократичного Китаю на випадок демократичних революцій та протестів.

Роль Росії та Китаю у підтриманні центральноазійських авторитарних режимів є визначальною, з огляду на їх дистатність від центрів світової демократії. Тому, по-четверте, це сукупна роль недемократичного оточення. Ці пострадянські держави опинилися в оточенні найбільших автократій світу, а також терористично, релігійно та екстремістськи нестабільних Афганістану, Пакистану та Ірану. Натомість західне крило пострадянських держав тяжіє до Європейського Союзу, обравши вектором зовнішньополітичної та економічної інтеграції європейську інтеграцію (Естонія, Латвія, Литва, Україна, Молдова, Грузія), що неминуче означає демократизацію їх правової і політичної систем та політичних режимів. По-п'яте, це етнополітичні виклики державо- та націєтворення, які включають довільне розмежування кордонів між центральноазійськими республіками, неоднорідність їх етнічного складу та міжетнічні конфлікти, а отже, генерують запит на сильну й авторитарну владу.

Простежується нелінійний зв'язок між тероризмом і сучасним автократичним політичним режимом. На тлі постійної загрози тероризму автократична влада виглядає більш спроможною забезпечити безпеку в державі, ніж демократична, тому користується підтримкою населення. Автократії оперують ширшим спектром стратегій примусу та кооптації для боротьби з тероризмом, водночас більш поширеним, ніж у демократіях, оскільки обмежують плюралізм, що викликає протест у вигляді терактів. Тоді як демократичний політичний режим дає змогу репрезентувати всі точки зору, що стримує невдоволення й знижує рівень тероризму. На відміну від автократій, демократії цінують життя своїх громадян, тому намагаються обмежити кількість терактів.

Спільність поступу і викликів, які постали перед державами пострадянського простору, дає підстави визначати авторитарний режим як історично перехідну форму між тоталітарним радянським і першими стадіями демократичних політичних режимів. Однак у Центральній Азії цей тип політичного режиму закріпився міцніше у вигляді формування жорсткої президентської вертикалі [4]. Відсутність стабільних демократичних традицій, конфлікти, потужні сусіди, які загрожують суверенітету, змушували центральноазійські держави шукати й обирати сильного лідера «батька нації». Показово, що згідно з Конституцією (п. 2 ст. 91) президентська форма правління Казахстану, поряд з незалежністю держави, унітарністю та територіальною цілісністю не може бути змінена, тобто є константою у парадигмі казахстанського конституціоналізму [5]. Президент залишається гарантом стабільності правової і політичної системи Казахстану. Тривале утримання влади першим президентом (5 термінів) стало результатом поєднання економічної, внутрішньополітичної стабільності, контролю над правовою і політичною системами та придушення опозиції. Попри авторитарний стиль управління, Н. Назарбаєв спрямовував зусилля на забезпечення економічної стабільності та зростання за допомогою ефективного управління енергетичними ресурсами.

Внутрішньополітична стабільність Казахстану забезпечувалася формуванням жорстко централізованої системи влади, в якій диктатор зберігав ключовий вплив на прийняття стратегічних рішень. Особливість конституційного розвитку Казахстану полягає в активному регулюванні конституційно-правових питань главою держави, зокрема указами президента та ініціативами численних змін до Конституції. Диктатор неодноразово ініціював зміни до Конституції для розширення власних повноважень за рахунок скорочення повноважень інших гілок влади (здебільшого законодавчої). Зміни до Конституції 1998 року дали змогу Н. Назарбаєву балотуватися на посаду глави держави необмежену кількість разів, оскільки конституційні обмеження щодо перебування на посаді два терміни поспіль не поширювалися на першого президента. Парламент у Казахстані неодноразово розпускався главою держави, система стримувань та противаг демонструвала неефективність у обмеженні всевладдя авторитарного лідера. Окреме, але недієве конституційне положення про заборону узурпації влади (п. 3 ст. 3) вказує, наскільки актуальним викликом для казахстанської правової і політичної системи є узурпація влади [5]. У конституціях держав з вищим рівнем демократії та більш відпрацьованими системами стримувань та противаг таких заборон не знаходимо.

Офіційно декларуючи цінність багатокультурності та поліетнічності Казахстану, авторитарним режимом проводилася політика моноетнізації, формування суто національної держави – російська меншина поставала перед жорстким вибором: інтегруватися до казахстанської політичної нації, яка формувалася навколо ядра казахської нації на основі казахської культури та мови, або виїхати до Росії [6]. Позаяк соціально-економічні умови в країні заохочували робити вибір на користь міграції, у такий спосіб було відновлено етнічний баланс у державі на користь титульної нації. Казахи з формального титульного етносу стали реальною національною основою казахстанської державності. Поєднання етнополітики подвійних стандартів та авторитарних методів управління сприяло уникненню міжетнічних конфліктів та забезпечило міжетнічну стабільність.

Казахстанська національно орієнтована автократія балансує в умовах постійного російського, китайського впливу та демократичних викликів, уникаючи надмірної залежності від будь-якого полюса. Для авторитарного режиму Казахстану характерна багатовекторність, орієнтація на кілька центрів впливу [7]. Казахстан бере участь у регіональних організаціях ОДКБ і ЄАЕС, нав'язаних Росією для контролю пострадянських держав і збереження геополітичного впливу на них. Саме Казахстан став лідером реекспорту підсанкційних товарів, країною міграції росіян та релокації російського бізнесу.

Водночас латинізація казахської мови спричинила конфлікт з РФ, але сприяла деколонізації Казахстану та налагодженню зв'язків із Заходом [8]. У відповідь спостерігається зростання інтересу США до Центральної Азії загалом і посилена увага до Казахстану як найбільш поміркованого та стабільного партнера зокрема. Про це свідчить реанімація дипломатичної платформи «С5+1» від 2015 року, яка передбачає співпрацю США з п'ятьма країнами Центральної Азії (Казахстаном, Киргизстаном, Таджикистаном, Туркменістаном та Узбекистаном). Хоча Центральна Азія не належить до головних пріоритетів зовнішньої політики США, російська агресія проти України та зростаючі амбіції Китаю спонукають Вашингтон утримувати країни регіону від повного авторитарного поглинання. З іншого боку, співпраця Заходу з центральноазійськими автократіями сприяє легітимації цих недемократичних політичних режимів [9].

Правовий вимір культу авторитарного лідера Казахстану становить особливий інтерес, бо набув закріплення в конституційному законодавстві. Казахстанський інститут президентства понад 30 років наповнювався елементами культу диктатора, відображеними не лише у спеціальному конституційному законі, а й конституції [10]. Це національна конституційна традиція легітимації авторитарного політичного режиму, який сформувався у державі. У Казахстані широко застосовується практика прийняття конституційних законів, які на основі класифікації Л. Юзькова, можуть бути віднесені до номінальних, позаяк є продовженням конституції, конкретизуючи та деталізуючи певні конституційні норми [11]. Вони стосуються не лише інституту президента, а й державної символіки, парламенту та його палат, уряду, конституційного суду.

Казахстан є автократією, яка безпрецедентно часто вдається до змін і доповнень до конституції та до прийняття, зміни конституційних законів. Текст конституції щоразу змінювався у відповідь на зміни у правовій та політичній системах та/або запити диктатора всупереч принципу стабіль-

ності конституції. Зловживання конституційною модернізацією стало характерною рисою цієї центральноазійської автократії, конституційною традицією, про що свідчить недавній демонтаж культу президента з основного закону держави [12]. Також Конституційний суд Казахстану визнав таким, що втратив силу, закон «Про Першого Президента – Єлбаси» через відсутність правових підстав для продовження його дії (референдуму щодо цього питання у 2022 р.).

У Казахстані тривалий час діяли два конституційні закони, які визначали статус президента держави. Перший, загальний конституційний закон «Про Президента Республіки Казахстан» від 1995 року (чинний), який відповідно до Конституції визначає правове становище Президента. Другий конституційний закон, спеціалізований і персоніфікований, «Про Першого Президента Республіки Казахстан – Єлбаси» від 2000 року (втратив чинність у 2023 р.) є прикладом національної конституційної законотворчості, метою якої була консервація авторитарного режиму в державі, культу особистості та становища диктатора і після завершення строку його повноважень. А отже, система гарантій недоторканності, беручи до уваги непрозорість транзиту влади у автократіях Центральної Азії. Оскільки цей політичний режим вибудовувався близько 30 років, його характеристики та усталені конституційно-правові практики інерційно присутні у правовій і політичній системах сучасного Казахстану [9].

У центральноазійських державах домінує уявлення, що демократія цього регіону не може бути тотожною західним взірцям, а має національний (особливий, відмінний) характер, який ґрунтується на багатовікових традиціях національної державності, цінностях та менталітетах націй. Авторитаризм під назвою демократії та стабільності став визначальною особливістю правових і політичних систем держав цього регіону, які вибудовували непорушну структуру президентської влади та її складових. Незважаючи на те, що в Казахстані з концентрованим, персоналістським авторитарним режимом (елементи якого були закріплені в конституційному праві), створюваним впродовж трьох десятиліть диктатором Н. Назарбаєвим у 2019 році, відбувся мирний транзит влади (добровільна відставка з поста президента) – авторитарний режим дуже міцно укорінився в правовій і політичній системах держави, конституційному законодавстві, конституційних традиціях і практиках, що складно піддається демонтажу.

Хоча Н. Назарбаєв добровільно пішов у відставку, а призначений ним наступник К.-Ж. Токаєв був легітимізований на виборах, косметичне реформування правової і політичної систем розпочалося лише після придушення громадських протестів у 2022 році з вимогами демократичних перетворень у Казахстані [13]. Нині авторитарна влада Казахстану балансує між: зростаючими вимогами демократизації громадянського суспільства та консервативною елітою і ззовні – між тиском Заходу, який потребує демократизації, і тиском авторитарних Росії та Китаю, які вимагають зберігати централізований контроль над правовою і політичною системами.

Попри транзит влади – зміну глави держави та внесення численних змін до основного закону з метою обмеження президентської влади загалом і повноважень першого президента зокрема, політичний режим Казахстану залишився авторитарним. Наразі казахстанська автократія відповідає (чи імітує) на виклики сучасності та модернізується, при цьому намагаючись зберегти авторитарну природу. Ініційовані президентом реформи не принесли очікуваних результатів, бо стосувалися більше сфери економіки (зменшення залежності країни від експорту нафти та газу), ніж політико-правової сфери і її демократизації.

Парламентські та президентські вибори в Казахстані досі не є ані вільними, ані рівними, ані справедливими, бо влада послідовно витісняє з політичного процесу опозицію. Опозиційні партії в Казахстані були заборонені або маргіналізовані, проти їхніх лідерів порушено кримінальні справи. У парламенті представлені лише партія влади і лояльні партії до Президента К.-Ж. Токаєва. Хоча зміни до Конституції Казахстану 2022 року спростили реєстрацію політичних партій (з 20 тис. до 5 тис. членів партії), на практиці Міністерство юстиції відмовляє опозиційним політичним силам у реєстрації [9]. Вони позбавлені можливості законно отримати владу, оскільки не можуть взяти участь у виборах через юридичні обмеження. Це закриває шлях до демократизації та зміцнення ролі парламенту у правовій і політичній системах шляхом забезпечення більшої його репрезентативності.

Висновки. Авторитарний політичний режим у державах Центральної Азії має комплексну природу та зумовлений сукупністю конституційно-правових, історичних, політичних, соціальних

чинників. Його стійкість пояснюється не лише спадщиною радянського тоталітаризму, а й глибшими структурними особливостями розвитку регіону, що сприяють збереженню авторитарного політичного режиму. Вагому роль у консервації авторитаризму відіграють традиційні практики кланового управління та непотизму, які підміняють інституційні механізми державного управління неформальними зв'язками. Це призводить до розриву між юридичною та фактичною конституцією, задаючи фіктивний характер конституційних норм і нівелюючи принцип верховенства права.

Постколоніальний статус держав Центральної Азії та вплив зовнішніх акторів, насамперед Росії та Китаю, є важливими факторами підтримки авторитарних режимів. Неоколоніальні практики, економічна залежність і політичний тиск сприяють збереженню недемократичних моделей управління, водночас обмежуючи можливості демократичної трансформації. Сукупна дія недемократичного геополітичного оточення додатково сприяє зміцненню авторитарних тенденцій. Своєю чергою етнополітичні виклики державо- та націєтворення, а також фактори безпеки (зокрема загроза тероризму) формують суспільний запит на сильну централізовану владу, яка сприймається як гарант стабільності. Це легітимізує авторитарні практики та знижує зацікавленість у демократичних перетвореннях.

У конституційно-правовому вимірі авторитаризм закріплюється через інституціоналізацію сильної президентської влади, розмивання системи стримувань і противаг, часті та політично вмотивовані зміни до конституцій, а також через використання спеціального законодавства для легітимації культу особи лідера. Яскравим проявом авторитаризму є персоніфіковані конституційні закони, спрямовані на пролонгацію влади. Відтак перспективи демократизації регіону залишаються обмеженими внаслідок поєднання внутрішніх бар'єрів демократизації і зовнішніх авторитарних впливів.

Список використаних джерел

1. Кім В. Демократія vs диктатура. Які режими утворились у колишніх радянських республіках. *Інформаційне агентство «Главком»*. URL: <https://bit.ly/4crfg2x>
2. Бідник О. Чому Центральній Азії потрібна демократія? *Аналітичний центр ADASTRA*. URL: https://adastra.org.ua/blog/chomu-centralnij-aziyi-potribna-demokratiya_1
3. Critchlow J. Corruption, nationalism, and the native elites in Soviet Central Asia. *Journal of Communist Studies*. 1988. Vol. 4. Issue 2. P. 142–161.
4. Blackmon P. After Karimov and Nazarbayev: change in Uzbekistan and Kazakhstan? *Central Asian Survey*. 2021. Vol. 40. Issue 2. P. 179–196.
5. Constitution of the Republic of Kazakhstan. *Executive Office of the President*. URL: <https://www.akorda.kz/en/constitution-of-the-republic-of-kazakhstan-50912>
6. Kazakhstan drafts media law to increase use of Kazakh language over Russian. *The Guardian*. URL: <https://bit.ly/3IXdM2i>
7. Gherasim A. Some Flavors of Russian Neocolonialism in Central Asia. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. 2020. Vol. 14. Issue 1. P. 464–473.
8. Rozanskij V. Kazakhs to return to the Latin alphabet, abandoning Cyrillic by 2023. *AsiaNews*. URL: <https://surl.it/ibsbty>
9. Kazakhstan. Freedom in the world 2025. URL: <https://freedomhouse.org/country/kazakhstan/freedom-world/2025>
10. The Fading Personality Cult of Nursultan Nazarbayev. Central Asian Bureau for Analytical Reporting. URL: <https://cabar.asia/en/the-fading-personality-cult-of-nursultan-nazarbayev>
11. Юзьков Л. П. Конституційні закони: утвердження концепції і становлення практики. *Радянське право*. 1991. № 5. С. 12–14.
12. Kazakstan: Nazarbayev's Fading Personality Cult. Institute for War & Peace Reporting. URL: <https://iwpr.net/global-voices/kazakstan-nazarbayevs-fading-personality-cult>
13. Cornell S., Starr F., Barro A. Political and Economic Reforms in Kazakhstan Under President Tokayev. Institute for Security and Development Policy. URL: <https://isdsp.se/publication/political-and-economic-reforms-in-kazakhstan-under-president-tokayev/>

References

1. Kim V. Demokratiia vs dyktatura. Yaki rezhymy utvorylys u kolyshnykh radianskykh respublikakh. *Informatsiine ahentstvo «Hlavkom»*. URL: <https://bit.ly/4crfg2x> (in Ukr.).

2. Bidnyk O. Chomu Tsentralnii Azii potribna demokratiia? *Analychnyi tsentr ADASTRA*. URL: https://adastra.org.ua/blog/chomu-centralnij-aziyi-potribna-demokratiya_1 (in Ukr.).
3. Critchlow J. Corruption, nationalism, and the native elites in Soviet Central Asia. *Journal of Communist Studies*. 1988. Vol. 4. Issue 2. P. 142–161.
4. Blackmon P. After Karimov and Nazarbayev: change in Uzbekistan and Kazakhstan? *Central Asian Survey*. 2021. Vol. 40. Issue 2. P. 179–196.
5. Constitution of the Republic of Kazakhstan. *Executive Office of the President*. URL: <https://www.akorda.kz/en/constitution-of-the-republic-of-kazakhstan-50912>
6. Kazakhstan drafts media law to increase use of Kazakh language over Russian. *The Guardian*. URL: <https://bit.ly/3IXdM2i>
7. Gherasim A. Some Flavors of Russian Neocolonialism in Central Asia. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. 2020. Vol. 14. Issue 1. P. 464–473.
8. Rozanskij V. Kazakhs to return to the Latin alphabet, abandoning Cyrillic by 2023. *AsiaNews*. URL: <https://surl.it/ibsbty>
9. Kazakhstan. Freedom in the world 2025. URL: <https://freedomhouse.org/country/kazakhstan/freedom-world/2025>
10. The Fading Personality Cult of Nursultan Nazarbayev. Central Asian Bureau for Analytical Reporting. URL: <https://cabar.asia/en/the-fading-personality-cult-of-nursultan-nazarbayev>
11. Iuzkov L. P. Konstytutsiini zakony: utverdzhennia kontseptsii i stanovlennia praktyky. *Radianske pravo*. 1991. № 5. S. 12–14. (in Ukr.).
12. Kazakstan: Nazarbayev's Fading Personality Cult. Institute for War & Peace Reporting. URL: <https://iwpr.net/global-voices/kazakstan-nazarbayevs-fading-personality-cult>
13. Cornell S., Starr F., Barro A. Political and Economic Reforms in Kazakhstan Under President Tokayev. Institute for Security and Development Policy. URL: <https://isdsp.se/publication/political-and-economic-reforms-in-kazakhstan-under-president-tokayev/>

Скрипнюк О. О. Авторитарний політичний режим у державах Центральної Азії: конституційно-правовий вимір

У результаті дослідження встановлено, що авторитарний політичний режим у державах Центральної Азії має комплексну природу та зумовлений сукупністю конституційно-правових, історичних, політичних, соціальних чинників. Його стійкість пояснюється не лише спадщиною радянського тоталітаризму, а й глибшими структурними особливостями розвитку регіону. Зокрема, доведено, що вагому роль у консервації авторитаризму відіграють традиційні практики кланового управління та непотизму, які підміняють інституційні механізми державного управління неформальними зв'язками. Це призводить до розриву між юридичною та фактичною конституцією, задаючи фіктивний характер конституційних норм і нівелюючи принцип верховенства права. У конституційно-правовому вимірі авторитаризм закріплюється через інституціоналізацію сильної президентської влади, розмивання системи стримувань і противаг, часті та політично вмотивовані зміни до конституцій, а також через використання спеціального законодавства для легітимації культу особи лідера – персоніфікованих конституційних законів, спрямованих на пролонгацію влади.

Обґрунтовано, що перспективи демократизації регіону залишаються обмеженими внаслідок поєднання внутрішніх бар'єрів демократизації і зовнішніх авторитарних впливів. Постколоніальний статус держав Центральної Азії та вплив Росії та Китаю є важливими факторами підтримки авторитарних режимів. Неоколоніальні практики, економічна залежність і політичний тиск сприяють збереженню недемократичних моделей управління, водночас обмежуючи можливості демократичної трансформації.

Ключові слова: авторитарний політичний режим, Центральна Азія, конституційне законодавство, конституціоналізм.

Skrypniuk O. O. Authoritarian political regime in Central Asian states: the constitutional and legal dimension

The conducted study establishes that the authoritarian political regime in the states of Central Asia is of a complex nature and is determined by a combination of constitutional-legal, historical, political, and social factors. Its resilience is explained not only by the legacy of Soviet totalitarianism, but also by deeper structural features of regional development that contribute to the preservation of authoritarian governance. It has been demonstrated that traditional practices of clan-based governance and nepotism play a significant role in the consolidation of authoritarianism, substituting formal institutional mechanisms of public administration with informal networks. This results in a discrepancy between the formal (legal) and actual constitutions, conferring a fictitious character upon constitutional norms and undermining the principle of the rule of law.

It is substantiated that the post-colonial status of Central Asian states, along with the influence of external actors -primarily Russia and China -constitutes an important factor in sustaining authoritarian regimes. Neocolonial practices, economic dependence, and political pressure contribute to the persistence of non-democratic governance models while simultaneously limiting the prospects for democratic transformation. The cumulative effect of an undemocratic geopolitical environment further reinforces authoritarian tendencies. It has also been revealed that ethno-political challenges of state- and nation-building, as well as security factors (in particular, the threat of terrorism), generate a societal demand for strong centralized authority, perceived as a guarantor of stability. This legitimizes authoritarian practices and reduces incentives for democratic change.

In the constitutional-legal dimension, authoritarianism is entrenched through the institutionalization of strong presidential power, the erosion of checks and balances, frequent and politically motivated constitutional amendments, and the instrumental use of legislation to legitimize the cult of the leader. A specific manifestation of this is the adoption of personalized constitutional laws aimed at prolonging political power. The case of Kazakhstan demonstrates that even under conditions of formal power transition and partial reforms, the political regime retains its authoritarian essence. Modernization processes are largely declarative or economic in nature and are not accompanied by substantive democratization of the political and legal system. The electoral process remains controlled, the opposition marginalized, and the parliament limited in its powers. It is concluded that authoritarianism in Central Asia has evolved into a stable and self-reproducing model of political organization that adapts to contemporary challenges while preserving its core features. Consequently, the prospects for democratization in the region remain limited due to the combination of internal structural barriers and external authoritarian influences.

Keywords: authoritarian political regime, Central Asia, constitutional law, constitutionalism.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-423-429

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.03.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026